

Ana Marwan
LIPITSCH
roman

prevedla Mojca Kranjc

Lipitsch je za hip pomislil, da letalo lahko strmoglavilo. Ampak na to za hip pomisli vsakdo, pa naj se boji letenja ali ne. Pomislil je, kako bi potem poročali: »Umrlo je 224 potnikov, med njimi trije otroci (... zdaj pa k vremenu).« Premišljeval je o nagibih, zakaj se tako poudarja otroke. Prišel je do sklepa, da najbrž zato, ker pri njih še ne moreš vedeti, ali se bodo razvili v brezimnega odraslega potnika, saj je popolnoma mogoče, da bi kateri od njih postal potnik z imenom in bi njegova smrt po možnosti celo terjala poseben prispevek. Ta razlaga se mu je zdela najbolj prepričljiva. Ime je na tem svetu veliko vredno, sicer v očeh javnosti potoneš v skupni vsoti, h kateri ne moreš prispevati več kot 1 enoto, in se moraš sprijazniti s tem, da je, kar se smrti tiče, v veljavi geslo: ‚Višja ko je številka, bolj tragičen je dogodek‘. In še prepogosto imaš smolo, da umreš sam.

Da pa živiš sam, je bila za Lipitscha največja sreča. Že pol leta je živel v nekakšni samoti, ki je bila po njegovem popolna. Tale let v družbo in nazaj je bil le kratka motnja, ki ‚ni nič pomenila‘, ki naj ne bi nič pomenila, a ni bila zato nič manjša, prej večja – v življenju je po smislu zmeraj povpraševanje ... Morda bi bilo vseeno bolje, če ne bi šel na pogreb; množica tam, množica tu na letališču ... Da o posameznikih niti ne govorimo. Zakaj, pravzaprav, je sploh šel tja? Tega, ki je umrl, ni videl že petnajst let, pa je kljub

temu mislil, da mora iti, da se to pričakuje od njega, pri tem pa popolnoma zanemaril dejstvo, da se že dolgo na vse kriplje trudi požvižgati se na to, kaj se pričakuje od njega. Ni si bil pripravljen priznati, da se ga pravzaprav že rahlo polašča strah pred tem, da ga nihče več ne pričakuje; ni si bil pripravljen priznati, da je pograbil to priložnost zato, da je samemu sebi mogel, moral pokazati, da ni popolnoma pozabljen. Ampak je bilo tako, bodimo iskreni: spomin na nekoga drugega je izkoristil sebi v prid. Samote, po kateri je stremel, si kot večne nikakor ni tako zelo želel – le kot začasno stanje jo je hotel obdržati za zmeraj.

Tik pred pogrebom se je Gerda zdela popolnoma na tleh, jokala je in jokala. Ko je stegnila roke k njemu in ga pogledala, da bi mu pokazala svoje dragocene solze, majhne bisere, statusne simbole, izraze svojega notranjega bogastva, kipenja svoje intimne, ki je tekla čez rob tako simbolno kot dobesedno, bi ji najrajši prisolil zaušnico, a se je temu odrekel, ne le zato, ker to ni bilo mogoče, temveč tudi zato, ker se mu je zdelo več kot verjetno, da bi mu iz užitka v svojem trpljenju nastavila še drugo lice.

Ampak tako jokati se ne sme, če, recimo po božji volji, izgubiš igračo, tvoj bližnji pa je istočasno obnogo. Morala bi sočutno potrpeti, namesto da je trpela, je sklenil Lipitsch, v katerem ni bilo prav nič sočutja, če pa bi ga teoretično že kaj premogel, bi ga vsakokrat odgnale solze na kakšnem obrazu, solze

so enako nedopustne kot zaušnice, to se je naučil od matere, poleg tega so solze neokusne, to se je naučil od profesorja umetnosti gospoda doktorja Schmidta. Gerda pa se v vsem življenju ni naučila ničesar, ničesar se ji ni bilo treba naučiti, ker nikoli ni bilo posledic. Zaušnice niso bile prisoljene, vse druge posledice pa je videla kot od sebe neodvisen tok časa. Tako malo povezovanja s sabo pri ugotavljanju krivde je bilo kar presenetljivo opazovati pri osebi, ki je videla izključno sebe, ampak se je pač samo gledala – ubogo lepo stvarco v viharju življenja. S tem se je strinjal tudi Lipitsch: bila je uboga, lepa stvarca.

Nasprotno pa je Gerda imela Lipitscha vsekakor rada, некоč jo je namreč ljubil. Pozneje zvečer mu je zaupala, čisto potihem, da jo je pokojnik prosil za neko malenkost, za majhno uslugo, jo potem kdaj pa kdaj vljudno spomnil na to, vidno neprijetno mu je bilo, da mora ponovno prositi, ona pa mu je vsakič zagotovila, da bo zadevo prej ko prej uredila zanj. Tisti neobvezni ‚prej ko prej‘, včasih tudi ‚prej kot prej‘, kot bi kakšen prej obstajal še celo malo prej kot prej. Ne, popolnoma vseeno je, kaj je to bilo, nebitveno je, nepomembno, in v teh težkih časih ni čas za ukvarjanje z nepomembnostmi. Kakorkoli, zdaj je to opravila, seveda, nekakšen obred je bil to, njen čisto zasebni pogreb, čiščenje vesti, a jo zadeva še zmeraj gloda, včasih tako zelo, da mora zajokati. Saj ve, da ji bo sčasoma bolje, čas ne kaže spoštovanja do ran. In odkrito mora tudi priznati, da je malce pomagalo, ko so ljudje enoglasno opisali njeno zapoznelo izpolnitev obljube kot ‚lepo gesto‘.

Lipitschevi občutki so bili mešani. Niti ni bil pripravljen temu reči lepa gesta niti ni bil Gerde pripravljen tolažiti. A jo je lahko razumel, tudi to je bilo nekaj. Človek je mrtev, živila slaba vest! Lastne izkušnje je imel s tem (Lipitscheva predstavna moč je bila omejena, razumel je lahko samo stvari, ki jih je že izkusil). Ampak ja, zadeve prelagaš. Ne opraviš jih takoj, ker imaš ravno takrat veliko na grbi in pomembnejše delo, poleg tega pa ne verjameš, da se bo zgodilo kaj res hudega, kaj nepreklicnega, čeprav rad slišiš, če te opišejo kot pesimističnega in negativnega, ampak to ni nujno protislovno, saj resnično negativen človek zmeraj misli, da sranje, v katerem je, ne bi moglo biti globlje, se pravi, da gre lahko vse samo še navzgor. In potem narediš, kar si bil preložil, ko je že prepozno, vse skupaj bi si v bistvu lahko mirno prihranil, a to vseeno narediš, da bi si pomiril vest. Prej te je žrl nekdo s prošnjami, potem te žre vest. Lipitschu je zapoznelo izpolnjevanje obljub zmeraj pomagalo: vest podojena, jošek hitro umaknjen.

»Piši mi,« mu je rekla ob slovesu. »Mi boš pisal?« je vprašala takoj zatem, nesmiselno, saj je bil Lipitsch že prikimal, ampak zgolj kimljaj večinoma ni zadosti trdna obljuba, da bi njena neizpolnitev vzbudila slabo vest, hotela ga je prisiliti, da bi obljubo izrekel – več časa, merjenega v besedah, ko je posvečenega zadevi, večja je slaba vest, ki potem priganja k izpolnitvi, je mislila, in čeprav je tisti hip precej precenjevala moč slabe vesti, je bilo Lipitschu zadosti neprijetno, govoril je veliko in preveč, se nekajkrat zagovoril, kot

zmeraj, kadar se je izogibal resnici, a se mu je kljub temu posrečilo, da konec koncev ni obljubil ničesar.

»Dejansko po cele dneve pišem knjigo,« je sklenil svoj govor.

»Ah ja, kako pa kaj napreduje tvoja reč?« se je vmešal Christoph, ki je stal blizu.

Christoph je zmeraj poslušal, kadar so ljudje govorili potihem, zanimali so ga samo tiho govoreči, samo tisto ga je zanimalo, kar ni bilo za njegova ušesa, in to svoje vmešavanje je tudi čisto brez zadrege priznaval.

»Moja reč ... napreduje dobro.«

»O čem pa je?«

»Zelo kompleksna je. Ontološka teorija. Torej vseobsegajoča. Torej težko povzemljiva.«

Christophovo spoštovanje je lahko izviralo edinole iz negotovosti, in tam ga je Lipitsch zmeraj rade volje pustil.

»Vseobsegajoča! Ni ravno skromno ...«

»Ne, ni,« je Lipitsch sprejel kompliment.

Nečimrnost je tu pa tam kratko, a redno poblisnila brez sramu celo vpričo smrti. Tu kot zavist, tam kot zlat uhan. Takšno je pač življenje – nečimrno. Kaj se hoče. Lipitsch je položil svojo dlan na Gerdino, Gerda je to nežnost hvaležno sprejela kot tolažbo, s solzami in besedami krvavo prisluženo tolažbo, in iz svoje globočine nikakor ni mogla spregledati, da je bil namen te povezovalne geste kratko malo samo ta, da je izključila Christopha.

* * *

»Besede, besede, etc. ...« Ni jih hotelo biti konec. Zdi se, da se ljudje zmeraj zamotijo z govorjenjem, da jim ne bi bilo treba misliti, je ugotavljal Lipitsch; in v vsaki besedi, ki jo je slišal na svojem kratkem potovanju, je videl nadaljnjo potrditev upravičenosti svoje samote, katere toplega objema kar ni mogel pričakati.

Besede so bile torej krive, da je bilo čakanje na letališču samo še težje prestajati. Ja, Lipitsch je sovražil čakalnice bolj kot katerikoli drug prostor. Že čakanje samo je hudo, čakati v čakalnici je tisočkrat hujše. Poskušaš brati, a reke besed derejo iz vseh ust in se izlivajo v bralca. Ja, če imaš človeka, lahko postaneš glasnejši, glasneje govoriš traparije in motiš, če pa imaš samo knjigo, ki si jo lahko omisli vsakdo, moraš biti tiho in se te sme motiti. Glasno branje je seveda družbeno nesprejemljivo, ožigosajo te kot motenega, čeprav je to, kar si podal, dobro formulirano, pa še lektorji so preverili, da je brez napak, moj bog.

Kljub temu se je Lipitsch med tujci, ki so se spet enkrat izkazali za velikodušnejše od njegovih prijateljev, lahko popolnoma izklopil. Mati narava nam sicer ni naklonila možnosti, da bi zaprli ušesa, kar pa bi ji neradi očitali, zagotovo nam je hotela dobro. Nekoč, ko smo bili kot človeštvo še mladi, je bilo morda nevarno, če si preslišal signale iz okolice; jih je pa toliko postalo nepotrebni, da smo morali po-

zneje prositi boga očeta za potrpežljivost. Lipitsch, mali upornik, je kratko malo uporabljaj antifonične čepke. Dejansko lepa iznajdba, ki jo naša varna družba nujno potrebuje – potem ko si si zamašil ušesa, moraš najti samo še notranji mir, ki pa ga seveda prepogosto tudi motijo drugi, in v teh primerih jih moremo še toliko manj kot sicer klicati na zagovor, ampak Lipitsch je že od nekdaj hotel biti odvisen le od sebe, da govorjenja, katerega ljubitelj tako ali tako ni bil, niti ne omenjamo.

Potem ko je njegovo letalo, vsemu poprejšnjemu strahu pred letenjem navkljub, srečno pristalo, je bilo to za Lipitscha naenkrat samoumevno – običajen potek, ne sreča. Nič, česar bi se posebno veselil. Medtem ko je čakal na vlak, ki ga bo odpeljal z letališča domov, je nenadoma zaslišal svoj naslov:

»Lindenstraße 8?«

Na koncu je bil vprašaj, kar ga je prisililo, da je potrdil. »Ja?« je rekel, prav tako z vprašajem – ni bila nedvoumna potrditev, in pogledal na levo, k izvoru ženskega glasu.

»Kakšno naključje, jaz živim na Lindenstraße 9! To je točno vizavi!«

»Kako pa da veste za moj naslov?«

»Na vašem kovčku je.«

Ah, ja, na kovčku je.

»Ne spomnim se, da bi vas kdaj videla! Hecno ...« je rekla ženska.

Ampak Lipitschu se to ni zdelo zabavno. Nemudoma je prepoznal daljnosežnost ‚naključja‘.

»Kako je svet majhen, ane?« je takoj rekel, da bi jo ustavil.

»Kje ste pa bili?« je nadaljevala, brez dvoma v upanju, da bo tako imenovano naključje lahko še napihnila.

Lipitsch ni bil pripravljen gledati na pripetljaj kot na slučaj. Ključnega pomena za naključje je, da se poznaš že od prej. Naključje je veliko več kot le srečanje dveh enakih, in v tem primeru niti ne enakih, temveč podobnih atributov na istem kraju. A mogoče ne? Zavedal pa se je, da družbena pogodba dovoljuje to vrsto interakcije. Če bi ga ta ženska videla priti iz njegove hiše na Lindenstraße, nikoli v življenju ne bi mogla reči: »O, tudi vi živite na Lindenstraße, tako kot jaz, kakšno naključje!« Bolj daleč ko bi bil od Lindenstraße, več pravice bi imela do tega. Na Aljaski, na primer, bi zadoščalo že to, da je iz Avstrije, pa bi bi bil postavljen pred vprašanja o tem, kaj vendar počne tam.

Ni vedel, koliko tega je rekel na glas, upal je, da nič, morda je bilo naključje, da je odgovorila njegovim mislim:

»Bolj verjetno bi bilo, da bi se srečala na Lindenstraße, ne tukaj.«

Temu ni mogel ugovarjati, dejansko bi bilo bolj verjetno. Naravnost neverjetno je bilo, da se vseh šest

mesecev nista srečala, resda pa je zmeraj nosil plašnice. Moraš pa, zlasti če si kaznovan z Lipitschevo nečimrnostjo, dopustiti možnost, da se je samo delala, da ga doslej ni opazila. Njegov obraz zagotovo ni bil ‚eden tistih obrazov‘ ... Je to torej bilo naključje ali ne? ‚Definirati naključje‘ je v mislih vnesel na svoj seznam opravkov, kajti ta hip je imelo prednost nekaj bolj pomembnega: na vsak način, naj stane, kar hoče, mora preprečiti, da bi ga ta ženska začela ovijati s svojimi nitmi. Spoznal se je na ženske, ta je bila videti, kot da ima nared že celo mrežo. Poleg tega je vedel, kako smešno veliko vlogo pripisujejo ženske naključjem: praviloma jih razlagajo kot odsev transcendence, večinoma z izrazi kot ‚znamenje‘ ali celo ‚usoda‘. Preprost moški mora zbrati vse svoje moči, da se postavi usodi po robu ...

14
15

Majhnih, klavrnih prepek, s katerimi je kot kakšen bober poskušal zaježiti slap njenih besed, sploh ni opazila. Žuborela je kot potoček, veselo skakljala s teme na temo in vseč ji je bil tudi njegov kovček, češ da je *chic* in ima lepo patino, očitno so jo pustila na njem pogosta potovanja: po njenem mnenju to priča o izkušnem kovčku z značajem in ne razume ljudi, ki svoje že tako ali tako grde plastične kovčke oskrbijo s še več grdote in plastike, ko jih dajo oviti v plastično folijo, a ga on lahko dojame, to početje? Namen kovčkov je samo ta, da zaščitijo vsebino, da pa se lupino precenjuje in se jo zaščiti enako skrbno, je le nadaljnji izraz naše površinske družbe, ampak, ah, »najin (!) vlak je tukaj, a greste?«

In vlak je bil skoraj prazen, nikjer ni bilo osamljenega, se pravi *posamičnega prostega* sedeža, torej sta morala sedeti skupaj, nasproti, in spet je začela razpredati, on pa se je premetaval v njeni mreži, ne da bi mogel pobegniti. In potem sta lahko taksi vzela skupaj, kako praktično, predvsem zato, ker potem računa ni bilo treba plačati skupaj, saj ga je poravnal Lipitsch sam (načelno in ker ni maral ničesar delati skupaj), in potem je rekla enkrat »Hvala« in enkrat »Stokrat najlepša hvala«, česar nikakor ni prenašal, in potem je na koncu rekla še »Na svidenje« in takoj nato še jasneje izrekla svojo grožnjo: »Gotovo se bova spet kaj videla,« in se grozeče smehljala, vse dokler ni izginila v hišo.

* * *

V svojih predstavah je Lipitsch samega sebe rad primerjal s samotnim volkom. Če pa Lipitscha ne gledamo s tako velikodušnostjo, s kakršno se je gledal sam, bi ga prej označili za raka samotarca. Tudi njegova nova hiša ni bila njegova last.

Trikrat je že prej zaman poskusil zamenjati staro hišo, pobegniti, šele četrtič se mu je posrečilo. Na srečo se sprva ni zavedal, da so njegova dejanja poskusi bega, tako da neuspehov ni doživljal kot ponižanj. Potem pa je izvedel nekaj o jastogih.

»Nocoj sem obedoval v restavraciji. V akvariju spredaj pri vhodu sem videl tri jastoge. Dali so mi

misлити. Ohranjali so jih pri življenju, da bi se njihova smrt v naslednji uri zgodila nedavno in ne že pred časom. Le sveža smrt je nekaj vredna ... Potem sem opazil, kako eden od njih poskuša splezati iz posode. Že je visel malo čez njen rob. Čudno se mi je zdelo, da akvarij ni višji oziroma pokrit. Skoraj sem se že čutil dolžnega, da se odločim, ali naj natararja opozorim na ta poskus pobega ali ne. Naslednji hip pa je jastoga za rep potegnil nazaj njegov kamerad,«

je z naslovom *Trenutek jasnosti* Lipitsch tik zatem zapisal v svoj dnevnik. Pod opis dogodka je narisal črto in pod črto napisal še:

»ALCEST: Jaz pa, izdan, trpín krivic in zlobe,
pustim brlog, kjer v čislih so grehote,
in najdem kje na zemlji si zakotje,
kjer časten človek še živeti more.

FILINT: Za njim, gospa! Storiva, zgrda ali zlepa,
da ne uresniči svojega naklepa.«*

Lipitsch ni bil zares v restavraciji, o tem je bral in je lagal, lagal je v svoj dnevnik, in kot da to ne bi bilo dovolj, je svoje zapise tudi naslavljal. In napisal »obedoval sem« namesto »jedel sem«. Svoje knjige o živalih pa je skrbno skrival, tako da o njih v njegovem dnevniku ni bilo sledu, čeprav jih je prebiral

* Molière, *Ljudomrznik*, prev. Aleš Berger, *Gledališki list SNG Drama Ljubljana 78/1999–2000*, št. 8, str. 72.

vsak dan. Njegovi nameni so bili vsekakor čisto literarni: živali so bile zanj metafore, primere ali pa anti-teze, ki naj z utelesitvijo v žival pomagajo človeku do spoznanja o samem sebi. Torej evolucija od jastoga do raka samotarca ni bila niti najmanj smešna.

Druge živali so mu dotlej prinesle drobcene resnice, drobce resnice; ko pa je odkril temno plat jastogov, mu je nenadoma postalo vse jasno. Vse se je sestavilo. Štirideset let je bil zaslepljen, štirideset let je minilo, preden je videl, da je to, kar je ustvaril človek, slabo. Vse je bilo nečimrnost in lovljenje vetra.

Nenadoma se mu je tudi zazdelo, da je bila vsaka izkušnja, ki jo je imel dotlej, znamenje njegovega pravega namena. Vse predolgo se ni menil za od boga dane – v mislih je imel *naravne* – predispozicije in ga je zato doletela pravična kazen, ki jo je moral prenašati vse življenje. Spomnil se je, da je zaradi teh predispozicij njegova mati, ko je bil še čisto majhen, nekega dne celo prosila zdravnika za pomoč:

»Poglejte, kako gleda, s temi očmi, ničesar ne vidiš v njih, kot pri kakšnem ptiču!«

Čisto natančno se je spominjal, kako ga je primerjava s ptičem pretresla. Ne zato, ker bi imel poseben odnos do ptičjih oči, ne, takrat niti ni vedel, kaj je mati s tem mislila; bolj je bil način, kako je govorila o njem, kot da ne bi bil njen sin, temveč ptič, ki ne razume človeške govornice. Očitno pa pretresenosti ni

pokazal, saj se je zdelo, da je zdravnik mater razumel. Naredil je nekaj testov in nazadnje ugotovil, da brezizraznost obraza *ne* pomeni bebavosti.

In tako so v šoli, čeprav so bili njegovi dosežki zmeraj povprečni, učitelji njegovo inteligentnost praviloma slavili bolj kot inteligentnost njegovih sošolcev, ki po izraznosti obraza tudi niso odstopali od povprečja, in to samo zato, da bi se izognili nesporazumom, samo da bi vedno znova jasno pokazali, kako se ga ne sme imeti za bebavega. Posledica je bila, da je veljal za resnega in zrelega. Ni se trudil za prijateljstva in je bil zato priljubljen. Za rep so ga potegnili noter in naučil se je smehljati se pri tem.

Kajti kmalu so se začele vrstiti vsakovrstne zahteve: kaj bi ga stalo, na primer, če bi enkrat na hitrico obrnil ustne koticke navzgor, s čimer bi pripoznal šalo kot tako, če so se že potrudili, da so mu jo povedali. Se je samemu sebi zdel predober za to? Ja, tako je bilo. Njegova ušesa jim niso bila dovolj, hoteli so še njegove ustne koticke. Ponudil je prst, hoteli so vso roko, in kmalu je bil njihov ves, in sam se je izrekel za takega in celo prostovoljno pisal na razglednice, ki so jih pričakovali tudi od njega: *,Vaš Karl'.*

Kaj takega se zdaj ni moglo več zgoditi. Nehal se je podrežati, poslušal je le sebe in pripadal le še sebi. Z repom je bil trdno zasidran v hiški in nihče razen njega ni smel noter.

* * *

Od rojstva se zavijaš v tisočero niti, pa nikoli ne boš metulj. (Mila Kačič)

Na prebiranje poezije, s katerim je po dolgih letih spet začel tik pred umikom iz družbe, bi gotovo lahko gledali kot na simptom neskladnosti v Lipitschevem življenju. Istočasno pa mu je pomagalo. To je sicer lepa izjema, saj ni veliko simptomov, ki bi bili istočasno tudi zdravilo, ampak poezija taka pač je: praviloma je izjema, med drugim tudi zato, ker se pri gradnji smisla ravna po strogih pravilih in ne bega nesmiselno kot kura brez glave okrog vrele kaše.

»Če ne smem upati na preobrazbo, tudi niti ne potrebujem,« je torej ugotovil Lipitsch, potem ko je nekaj noči posvetil branju, preden je sprejel veliko odločitev, in začel natančno preštovati niti, ki so ga ovijale. To ga je ohranilo budnega – pri moji veri da ni vseeno, kaj preštevaš pred spanjem. Naštel jih je sto. Lepa, okrogla številka, čeprav ni bila ravno tisočica, pri čemer je tisočica zagotovo mišljena metonimično, *totum pro parte*, navsezadnje je bila pesem, ki ji zato, da se te dotakne, ni treba biti natančna ne biološko ne matematično, vsi vemo, da se nas dotakne samo laž, resnica pa, ki je močnejša, nas takoj stre.

Če bi si od stotih niti moral izbrati eno, ki ga najbolj moti, bi to bila tista, ki ga veže na samega sebe oziroma na njega, ki je bil on včeraj in dan prej. Kako

lahko uskladiš tujo zahtevo po konsistentnosti in lastno željo po spremembi? Tako, da se spreminjaš polagoma, bi lahko rekli in upali, da se bo Lipitsch polagoma sprijaznil s tem, kakšen je.

»Ne bom se sprijaznil!« se je iz njega izvil krik, ki pa ni prestopil mej, ki so Lipitscha ločevale od okolice. Njegov bes, čeprav izključno notranji, je bil nekaj nadaljnjih minut popolnoma pozunanjen, omejen na telesne znake besa. V sebi je metal predmete ob steno, iztegnil roko in vse na pisalni mizi pometel na tla in/ali poteptal. To si je že v najrosnejšem otroštvu ogledal pri svojih starših. Kako biti besen, se moraš naučiti z opazovanjem – tako kot vse drugo.

Dejstvo, da je tako redko pokazal naučeno, so že zgodaj, takoj po zdravniški potrditvi njegove normalnosti, začeli šteti za posledico lenobe. To je sprejel, in sicer pod vplivom svoje babice, ki v babičji ljubezni ni našla v njem nobene napake razen te ene, ki pa se jo da odpraviti z ‚voljo in trdim delom‘. Sam, ki ni bil popolnoma pripravljen kar prevzeti vseh njenih prepričanj, je prepoznal protislovje v tej izjavi in dolgo ostajal pri svojem mnenju, da je lenoba (tako kot na primer neumnost) neodpravljljiva napaka in neodtujljiva pravica, in se zlasti pred ženskami pogosto širokoustil s tem, da so ga v mladosti vsi imeli za ‚inteligentnega, a lenega‘. Kar je za nekoga že lenobno gnilobno, je za koga drugega lahko kdaj ravno prav zrelo. Nikakor pa takrat, ko so, kmalu zatem, stekle

Lipitscheve priprave na beg, ni bilo opaziti kakšnega pomanjkanja marljivosti.

* * *

Tako je zdaj Lipitsch ležal v drugi postelji, zavit v tri platnene rjuhe, in se v tem kokonu počutil varnega. Zdaj ni štel ničesar več. S stene nasproti so strmeli vanj uokvirjeni metulji, a jih ni povezal s svojim najljubšim stavkom. Vse je bilo tiho in dobro. Plameni v kaminu so frfotali, vse drugo je bilo negibno kot metulji.

Sicer pa jih je imel zelo rad, te metulje, ki so se upirali njegovemu nekdanjemu okusu. Nekateri so manjkali, kar se je prepoznalo tako po neenakomerni razporeditvi kot po prašnih robovih praznih mest, in domneval je (verjetno upravičeno), da manjkajo najlepši. Kar mu je bilo všeč. To je bil način, morda edini, kako je zaznaval lepoto – po njenih sledovih.

Drugače je bilo to zanj preveč in je ni videl, lepote. Jablana na njegovem vrtu, na primer, ga je sprva izredno motila. Zaradi nje se je skoraj odrekel najemu hiše. Ko si je drevo prvič ogledoval, ga je pozdravilo z divjim plesom radosti sredi vrta in trosilo bele konfete. Vsiljivo ga je vabilo, naj uživa v njem, naj ga bo deležen. Lipitsch se je uklonil višji sili, se počasi približal drevesu in pogledal kvišku v belo krošnjo, vsrkaval belino cvetov in modrino neba. Kot že tolikokrat poprej je moral spet ugotoviti, da njegova

čustva, če niti ne omenjamo izražanja le-teh, lepoti niso kos. In v tem posebnem primeru lepega tudi običajna uteha, da bo vse kmalu minilo, ni mogla zaleči. Kajti kmalu bodo prišli plodovi. Prebaviti tisto zrelo lepoto bo pa sploh nerazveseljivo početje. Tukaj bo veliko zapravljenega, takoj je videl. Nastopila bo slaba vest ...

Ko pa je videl hišo samo, je nemudoma postalo jasno, da ima ta več prednosti kot zadnjosti. Drevo lahko zmeraj posekaš in ga nadomestiš s kakšnim stanovitnejšim, z jelko, na primer. V predsobi in v spalnici so torej viseli metulji. V dnevni gobelini. Ti so ga sladkobno očarali, ga spravili v nekakšno ekstazo, in nenadoma si je maščevalno zaželel, da bi jih videli njegovi stari prijatelji. Tako lepo bi bili ogorčeni! Bilo mu je, kot da se je olajšal po njihovem banalnem oltarju za najrazličnejše poljubno izbrane reči.

22
23

Še se je spominjal:

»A tako, nov fotelj si si omislil? Kaj pa je zaen? A tako, ne poznam. Ampak ne zgleda slabo. Chestertona pa nimaš, ne? Jaz bi ga takoj imel, to bi bil moj sanjski fotelj. Christoph ga ima. Ob vseh njegovih napakah – ampak pomanjkanja okusa mu ne moreš očitati. Ima pa on tudi sredstva za to. Je pač čisto druga liga kot midva ... Koliko?! To so te pa strahotno nategnili! Za tako *no name* znamko ... No ja, saj si čisto lepo uredil ... Domačno pa tako.«

A zadoščenje ob novi pridobitvi je skupaj z željo, da bi jo pokazal, hitro minilo – stanovanje je postalo navada. Zdaj je vstajal, ne da bi se muzal, kot da njegova postelja ne bi bila globoka kot krsta, se stuširal, skuhal kavo, deset sklec, deset počepov, in pisal do poldneva. Potem je šel jest, po jedi na sprehod, potem je pisal do osmih, po osmi je strmel v prazno ali bral. Ni mogel in ni hotel ničesar spremeniti. Navada je železna srajca, je govorila njegova mati, in imela je prav. Ampak se ni čutil ujetega v svoje navade ali negibnega, temveč zaščitenega. V viteški opremi. Neudobno ja, to že. Zmeraj mu je bilo neudobno, ampak je to povezoval s svojim telesom, ne s srajco. Hrana v gostilni je vseeno bila malček obilna.

Sem pa tja so seveda bili trenutki, ko je občutil veliko praznino. Včasih ni prav vedel, ali ga obdaja ali je v njem. A vsakokrat, ko je šel na izlet med ljudi, je hrepenel po njej, kot da je popolnoma brez dvoma nekaj dobrega. Ni se mogel dovolj hitro vrniti k njej.

„Sobotno leto“ je bila čarovna besedna zveza, ki mu je takrat naposled odprla vrata za pobeg. Besedna zveza, ki jo je vsakdo lahko razumel in za katero je vsakdo tudi imel razumevanje. Hotel se je posvetiti svoji teoriji, torej to ni bilo nekaj zares zavidanja vrednega, poleg tega je časovno omejeno, in vsi vemo, kako hitro se, ko se vrneš, spet znajdeš v starih kolesnicah, in kako hitro je tako, „kot da sploh nisi

odšel'. Takrat si je prisrčno čestital, da se je domislil tega izgovora, zdaj pa se je dejansko posvečal svoji knjigi.

Zakaj, pravzaprav?

Če bi Lipitscha samega povprašali po njegovih motivih, bi ga spravili v zadrego. Dobro, da ni bilo nikogar, ki bi spraševal. Lipitsch se je namreč od nekdaj branil priznati, da je nečimrn. In ali ima potreba po pisanju korenine sploh kdaj kje drugje kot v nečimrnosti? Mar s tem ne dokazuješ, kako brez sramu verjameš, da imaš povedati nekaj, s čimer naj se sočlovek ukvarja ure in ure, ne glede na dejstvo, da se med tem ukvarjanjem bliža svoji smrti? Ker vsak pišoči seveda veruje v bralca. Celó v več bralcev. In kako lahko samotni volk, ki ljudem ni pripravljen pokazati drugega kot bodisi hrbet bodisi zobe, hlepi po bralcu?

In če bi vendarle imel publiko, kaj bi hotel od nje?

Na individualni ravni hvalo, na generalni slavo. To je edini pravilni odgovor.

Ampak od prijateljev ne dobiš hvale za zasluge, kvečjemu za kaj kupljenega, pa še to le mlačno, to ve že vsak začetnik, ni ti treba biti izkušen ljudomrznik, da ti pride to na misel.

Kako prideš do slave na generalni ravni? Naključno, oziroma, če vendarle premoreš toliko velikodušnosti, da pripoznaš presojačo instanco – poljubno.

Lipitsch se je dobro spominjal primera Tschapke, materinega prijatelja. To je bilo neskončno padanje v globino, ki njegovi umetnosti ni moglo pomagati, ker je z njim padala tudi umetnost. Človek je začel visoko, se pravi v cvetu mladosti, in potem s konstantnim pospeškom padal pravokotno na tla kot jabolko. V šoli in na akademiji je veljal za nadarjenega, a potem ni prodal niti ene slike. Ni hotel znižati cene, to bi vendar znižalo vrednost! Potem ko so platna do zadnjega koticčka napolnila njegov atelje, jih je ob najrazličnejših priložnostih podarjal prijateljem. Niso jih bili veseli; že od prve razstave je namreč veljal za spodletelega umetnika.

Moramo to odbijajočo stvar obesiti? Kaj takega bi lahko namalali tudi mi, to ni podobno ničemur. Ampak je vendarle bilo jabolko.

Tschapka je besnel: Pa Rothko, on je pa dober, ali kaj? Eden najboljših, ane? In kaj točno on zna, prosim lepo? Samo kvadrate zna malat, pa še posebno dobri niso!

Ampak Tschapka mora vedeti: umetnost je nekaj več kot to, da vlečeš ravne črte in ne barvaš čez črto.

Tschapka je besnel. To se mu drznemo reči? On je vendar izšolan umetnik, prof. dr. Schmidt ga je označil za novega Picassa! In a mi sploh vemo, kako je Picasso plačeval svoje račune? Nekaj je načekal na zadnjo stran računa, največkrat dvodimenzionalno

žival, in to je bilo to. Oštir je vedel, da je mastno profitiral. Pa nam je jasno, zakaj? Ne, ni prepoznal njegovega talenta, še živali ni prepoznal, njegov obraz je prepoznal, a razumemo? Njemu, oštirju, je bilo vseeno, kakšno čečkarijo je dobil, zavedal se je, da mu tega ni treba presojati, umetnost ni bila njegov *métier*, tako kot tudi ni naš, ampak Tschapkov pa je in tudi prof. dr. Schmidta je!

Tschapka, pobesneli, ni opazil, da se njegovi prijatelji do Rothka tako ali tako vedejo enako, kot se je oštir do Picassa, Tschapki se kratko malo ni dalo ustreči.

Malemu Lipitschu se je mož zdel neprijeten, neprijazen in prenapet. Jabolko dejansko ni bilo podobno jabolku.

Srednje velik Lipitsch se je spraševal: ampak res, kaj preprečuje temu nenavadnemu jabolku, da bi viselo kje drugje kot v dnevni sobi njegovih staršev?

Velik Lipitsch se je kdaj pa kdaj samo vprašal, ali ne čaka njega enaka usoda ...

Seveda ne, pri njem je bilo vendar obratno, najprej je bilo sovražstvo, nemalo prednosti je imel pred njim, začel je tako rekoč tam, kjer je Tschapka nehal. Sploh ni hotel hvale, vas prosim, hotel je maščevanje. Torej se je namenil, da bo z napol filozofsko, napol zoološko razpravo povedal človeštvu resnico v obraz.

Ko je pomislil, kako bo, ko bo njegova knjiga izšla, je Lipitsch računal na vsesplošni uspeh. Uspeh je bil

nedvomen. (Čemu fantazija, če se mora popolnoma prilagoditi realnosti?) Kar je tudi bilo nedvomno (čemu fantazija, če se je ne da prenesti v realno?), je bilo, da si bo Christoph knjigo ogledal in rekel: Kako razkošna postavitev, velikost črk najmanj 13, če ne 14, robovi so smešni, 3–4 cm, le kje si že videl take robove! Pa vendar samo 200 strani. S pozitivno kritiko kritikov bi se z največjim veseljem strinjal, žal pa ve, da je v šoli pisal boljše spise kot Lipitsch, ki je bil zmeraj malce počasne pameti, vse je dosegel po zaslugi svoje zagrizenosti, to je edino, kar potrebuješ tako za univerzitetno izobrazbo kot za uspeh: zagrizenost. Da napišeš knjigo, zagotovo potrebuješ veliko samodiscipline, ampak za 200, oziroma, bodimo pošteni, največ 150 normalnih strani potrebuješ veliko manj zagrizenosti kot za 400, kaj šele za 750 ali celo za 1200 strani. Jo je pa izpričal. Žal pa zagrizenost zelo redkokdaj hodi z roko v roki s talentom. Skoraj bi lahko rekli: imaš ali eno ali drugo. Mati narava je večinoma pravična pri razdelitvi odlik. Nasprotno pa družba bolj ceni zagrizenost, ker le zagrizenost pričara reči iz nič in ker je na konkretizirane, materializirane reči precej bolj enostavno pripeti kolajno. Če povzamemo, lahko torej rečemo, da bi bila njegova (Christophova) knjiga zanesljivo boljša od Lipitscheve, če bi bila.

Nasledek teh sanjarjenj je bil, da je Lipitsch maščevalno načelkal v svoj dnevnik: »Lenoba je edina lastnost, ki ohranja prepričanost o lastni genialnosti, saj pri vsakem dejanju izgine (→ prepričanost).«